

ВЕРШИНИ ВИДАТНОЇ ДОСЛІДНИЦІ СУСПІЛЬНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У календарі подій і дат, які відзначає цього року широкі наукова громадськість, одне з почесних місць по праву посідає високий ювілей Тетяни Іванівни Заславської – одного з найвизначніших сучасних фахівців у сфері економічної соціології на всьому пострадянському просторі, доктора економічних наук, професора, академіка АН СРСР (1978) та РАН (1992).

Т.І. Заславська народилася 9 квітня 1927 р. у Києві. Здібну випускницю економічного факультету МГУ (закінчила 1950 р. з відзнакою) одразу ж було запрошено на роботу в Інститут економіки АН СРСР. Простежуючи подальшу наукову біографію вченої, помітимо одну чітку закономірність: неухильне розширення спектру її наукових зацікавлень і масштабів дослідницького пошуку. Займаючись упродовж перших п'ятнадцяти років вузькою проблематикою економіки колгоспного виробництва, зокрема вивченням механізмів розподілу доходів, все більше відчуває необхідність переходу до розгляду всього комплексу соціально-економічних проблем аграрного сектору у їх переплетінні та взаємозв'язку. Нові можливості для реалізації свого творчого потенціалу Т.І. Заславська отримує в Інституті економіки і організації промислового виробництва Сибірського відділення АН СРСР (Новосибірськ, 1963–1987), де очолила відділ соціальних проблем, який невдовзі став одним з провідних соціологічних колективів, відомих в країні і за рубежом. На хвилі бурхливого відродження соціології вона послідовно, крок за кроком переходить до системного вивчення соціально-економічного життя територіальних одиниць і суспільства в цілому.

Т.І. Заславська разом з когортою своїх соратників-однодумців засновує Новосибірську економіко-соціологічну школу (НЕСШ), визнану як одну з найвпливовіших у радянській і російській соціологічній думці 60–90-х рр. минулого століття. Як віце-президент (1970–1986), президент Радянської соціологічної асоціації (1986–1991) та авторитетний активно діючий учений справила істотний вплив на розвиток соціології радянського періоду і на становлення економічної соціології як самостійної наукової дисципліни.

У 1988 р. повернулася в Москву для організації Всесоюзного центру вивчення суспільної думки (ВЦИОМ), яким керувала до 1992 р. Потім була його почесним президентом. Після відходу з ВЦИОМ команди Юрія Левади – почесний президент

ВІТАЄМО ЮБІЛЯРА



Аналітичного центру Юрія Левади (Левада-Центр, з 2004). З 1993 р. є співпрезидентом Міждисциплінарного академічного центру соціальних наук (Інтерцентру). Професор, завідувачка кафедри методології суспільних наук Московської школи соціальних і економічних наук (МШСЭН) Академії народного господарства при Уряді РФ.

Важливим напрямом наукової діяльності Інтерцентру стало проведення (з 1993) десяти щорічних сесій міжнародного симпозіуму “Куда идет Россия?..”, постійним Президентом якого була Т. І. Заславська. Участь у ньому представників різних наук (істориків, правознавців, соціологів, економістів, політологів, культурологів, філософів і ін.) сприяло інтеграції суспільних наук, формуванню міждисциплінарного, більш глибокого осмислення посткомуністичних трансформаційних процесів. Опубліковані під редакцією Т. І. Заславської міждисциплінарні наукові збірники “Куда идет Россия?..” стали свого роду хрестоматією сучасних проблем і перспектив розвитку пострадянського суспільства.

Примітною особливістю наукових зацікавлень Т.І. Заславської завжди була націленість на найбільш гострі й актуальні проблеми як у радянські часи, так і в пострадянський період. Вона була в числі тих, хто першим відчув і зрозумів ще задовго до розпаду СРСР, що певні негативні тенденції в розвитку радянської економіки, зокрема її аграрного комплексу, є не просто “окремими недоліками” чи чиймись “прорахунками”, а що вони все виразніше проступають як ознака загальної кризи радянської системи в цілому. Ці міркування цілком недвозначно прозвучали у її доповіді “Істотне відставання виробничих відносин радянського суспільства від розвитку продуктивних сил” на науковому семінарі “Соціальний механізм розвитку економіки” (Новосибірськ, 1983). Відзначаючи незаперечний факт погіршення економічних показників в більшості галузей і районів, вона виводить не менш незаперечний висновок, що причиною цього не можуть бути лише різні збіги випадковостей та несприятливих обставин, а отже “в основі цього явища лежить більш загальна причина”. Не випадково доповідь була вперше надрукована під грифом “Для службового користування”, а повний текст вийшов за кордоном у книжці “A Voice of Reform” Essays by Tatiana Zaslavskaya / Ed. M. Yanovitch, M.E. Sharp. – N.Y., L., 1989. – P.158–184.

Робота над означеним колективним дослідницьким проектом стала свого роду поворотним моментом у науковій біографії Т.І. Заславської. Саме з цього моменту, як зазначила вона сама, її інтереси переключилися з проблем аграрного сектору на проблеми якісної трансформації суспільства в цілому, що склало зміст наступних десятиліть напруженої праці.

Загальним наслідком її наукових пошуків, еволюції поглядів, визволення думки від ідеологічних пут стає перехід до створення цілісної фундаментальної авторської концепції трансформації пострадянських суспільств.

Т.І. Заславська – автор понад 400 наукових праць: з проблем соціології села, загальної та економічної соціології, посткомуністичних трансформаційних процесів, методології соціальних наук. Вона об’єднує навколо себе численну когорту вчених

кількох поколінь, виступаючи натхненником і генератором все нових наукових ідей, концепцій, підходів.

Можна лише подивуватися творчій енергії і активності видатної вченої. Вона – член Академії Європи, Міжнародного соціологічного інституту, почесний доктор Джорджтаунського та Пенсильванського університетів (США), університету м. Хельсінкі та інших авторитетних зарубіжних наукових інституцій, її наукові досягнення відзначені низкою високих премій і почесних звань.

Наукові розробки, концепції, результати ініційованих нею і здійснюваних під її керівництвом масштабних досліджень не раз надавали потужного імпульсу для плідних пошуків у широкому спектрі суспільних наук, передусім – у галузі економічної і загальної соціології, економіки, демографії, неодмінно здобували наукове визнання широкого кола вчених як у Росії, так і за рубезжем.

Стилю роботи і взаємин Т.І. Заславської завжди були притаманні висока наукова добропорядність і сумлінність, доброзичливість, нерозривно поєднана з вимогливістю, повага до позиції і думки колеги, опонента, зацікавлена і діяльна підтримка молоді наукової зміни.

Високим авторитетом і повагою користується Т.І. Заславська і серед широкої наукової громадськості в Україні. Її праці, особиста участь у наукових заходах, дискусіях, що проводяться українськими академічними й університетськими установами, сприймаються як важлива і необхідна підтримка, а багато хто з українських науковців вважають себе послідовниками й учнями своєї видатної землячки. Її праці постійно і широко цитуються в книжках, публікаціях в українській науковій періодиці.

Сердечно вітаючи Тетяну Іванівну з її славним ювілеєм, зичимо їй фізичної і духовної моці, натхнення і творчого довголіття.

Колектив Українського інституту соціальних досліджень імені Олександра Яременка

**Редколегія і редакція журналу
“Український соціум”**